

Voi taivas - puhetta nuoresta -podcast, osa Syrjäytyminen

NH=Nonna Huotarinen

MN=Miiika Neulaniemi

NH - Hei ja tervetuloa kuuntelemaan Puhetta nuoresta -podcastia, jossa keskustellaan alan asiantuntijoiden kanssa nuorten mielenterveyden kysymyksistä ja siitä, kuinka omaa nuorta voisi auttaa. Minun nimeni on **Nonna Huotarinen**. Tänäpä meillä on vieraana yhteisötoiminnan päällikkö **Miika Neulaniemi** Fingeroos -säätioltä. Lämpimästi tervetuloa!

MN -Kiitos!

NH - Kutsuimme sinut keskustelemaan syrjäytymisestä ja syrjäytymisvaarassa olevasta nuoresta. Median syrjäytymistä koskevat otsikot ovat isoja tyyliin, "Nuorten syrjäytyminen on Suomessa suurin ongelma, yli 60 000 nuorta on syrjäytynyt, syrjäytyminen on henkilökohtainen ja yhteiskunnallinen tragedia ja yksittäisen syrjäytyneen nuoren hinta taloudelle on 1,2 miljoonaa euroa". Ei siis mikään pieni ongelma ja aihe kyseessä, mistä tänään lähdetään keskustelemaan. Haluaisitko, Miika, kuitenkin kertoa alkuun jotain omasta työtaustastasi? Työskentelet toimintatalo Panskiksessa, niin mites tämä Panskis liittyy syrjäytymisen ehkäisyyn?

MN - Toimintakeskus Panskis entiseltä nimeltään Me-talo laitettiin pystyyn Turussa Pansion lähiössä 2016 alkukevällä ja siinä oli ajatuksena se, että ihan kaikenikäisiä ihmisiä autetaan. Ja siinä työssä me teemme tällaisella ylisukupolvisella työotteella työtä ylipäätään. Tämä tarkoittaa sitä, että jos me haluamme auttaa nuorta, meidän on hyvä ymmärtää myös sen perheen tilanne. Tarvitsevatko vanhemmat apua, nuoremmat sisarukset apua ja niin pois päin. ja se on meidän säätiossämme tärkeitä, että me katsomme ihmistä kokonaisuutena. Meillä avattiin ovet silloin 2016 ja oikeastaan ihan blanko -ajatuksella, tämä on nyt tällainen uudenlainen yhteisö, tänne saa tulla viettämään aikaa, juttelemaan meidän kanssamme, saamaan apua monenlaisiin viranomaisasioihin, pitämään hauskaa ja niin pois päin. Pikkuhiljaa kävi selväksi, että tosi moni lapsi, murkku, nuori tarvitsee paikka, jonne voi tulla juttelemaan turvallisen aikuisen kanssa. Meillä on monta näkökulmaa tässä työssä, monta tavoitetta, ihan vanhempien auttamiseen vanhemmuudessa, meillä on ihan oma perhetyöntekijä siellä ja autetaan lapsia koulunkäynnissä ja tällaisessa harrastuneisuudessa. Nämä ovat tällaisia ennaltaehkäiseviä asioita, joilla me voimme vaikuttaa siihen, että lapsi, nuori ei syrjäydy jossain kohtaa. Hänellä on harrastuksia, jotka jatkuvat alakoulusta yläkouluun, niin ihan tässä tilastojenkin perusteella, kun on sitten joku yhteisö, jossa se nuori voi olla, ettei jää niin osattomaksi tämä nuori.

NH - Kuten sanoit, te teette ennaltaehkäisevää työtä?

MN - Kyllä ennaltaehkäisevää työtä. Jos me nyt ajattelemme, miten me haluaisimme auttaa nuoria, niin minä sanoisin niin, että pitäisi mennä ihan sinne perheeseen, lapsuuteen ja ottaa nuoresta koppia ennen kuin hän on edes nuori eli silloin kuin hän on lapsi. Minun mielestäni mediassa on nyt puhuttu tosi hyvin ja kokonaisvaltaisestikin nuorten syrjäytymisestä, mutta minun mielestäsi pitäisi puhua enemmän lasten syrjäytymisestä.

NH - Mistä syrjäytymisen ylipäätään tunnistaa? Mitä se on?

MN - Jos me puhumme lapsesta, nuoresta, syrjäytyneestä nuoresta, niin ylipäätään sellainen, että vetäydytään pois muista, omiin oloihin, se on sellainen konkreettinen esimerkki varmaan, että silloin ollaan

syryssä, ollaan itsekseen, ei olla muiden kanssa. Ehkä voi myös ajatella, että jos se käytös on tosi paljon muuttunut aikaisemmasta. Ei kerrota itsestä mitään, ei sanota, mitä on ehkä aikaisemmin tehty, ehkä voi olla jotain salailua tai tällaista, ja siihen voi liittyä usein isoakin itsetuntokysymyksiä yleensä, jos olet jäänyt yksin. Se voi myöskin olla sellaista ärtyneisyyttä.

NH - Eli niistä verkostoista tai yhteydestä poisvetäytymistä? Kavereista, vanhemmista?

MN - Joo, koska minä ajattelen, että syrjäytyminen on sellaista tietynlaista osattomuutta, että sinä et ole ehkä osallisena edes siinä omassa perhe-elämässä tai koulussa kaveripiirissä, vaan sinä olet jäänyt yksin ja syrjäytynyt. Syrjäytynyt-sana on aika voimakas.

NH - Joo.

MN - Voi tulla sellainen olo, että nyt ei voi enää mitään tehdä. Joissain paikoissa puhutaan syrjässä-ilmioistä, että ollaan syrjässä. Ei olla vielä tavallaan kallion kielekkeeltä tiputtu alas, että voidaan vielä nappasta tämä nuori mukaan. Ne ovat hyvin yksilökohtaisia, se mistä voi tunnistaa onko syrjäytynyt. Minä luulen, että jos tuntee tämän nuoren entuudestaan, sinä kyllä näet, sinä kyllä varmasti tunnistat, että nyt heppu on vähän muuttunut. Voi vähän miettiä onko kavereita, onko niitä, se voi kanssa yksi merkki olla.

NH - Mistä se johtuu, että joku syrjäytyy? Jostakin luin, että esimerkiksi pojat ovat suuremmassa riskissä, onko se niin?

MN - Minä en tiedä. En oikein tiedä sukupuolesta niinkään, siinä voi olla niin monia syitä. Jos ajatellaan ihan tällaisia sosiaalisia syitä, sillä lailla, että siinä lähipiirissä ei ole tällaista turvallista aikuista, jolle nuori voi puhua. Vanhemmat voivat ajatella, että minä todellakin olen turvallinen aikuinen, mutta nuori voi kokea sen eri tavalla joskus.

NH - Eli se ei ole välttämättä jaettu käsitys?

MN - Ei ole jaettu käsitys eikä se ole välttämättä vanhemman vika. Mutta se voi olla yksi tärkeä syy, jos ei ole sellaista turvallista aikuista ympärillä ollenkaan. Mutta sitten ne kaikki sisäiset mielenmyllerrykset mitä on, mitä nuori kokee, niin ne ovat isoja prosesseja. Se on järkyttävän iso prosessi tämä nuoruus ylipäätään. Ja jos ajatellaan ihan tällaisia neuropsykiatrisia haasteita, joista puhutaankin...

NH - Puhutko nyt ADHD:sta ja...?

MN - Tällaisista nepsy-haasteista, eri autismin kirjoista, nehan ovat aivojen toiminnallisia ja rakenteellisia juttuja, jotka eivät mene sanalla lailla kuin muilla, ja se ei ole koskaan nuoren oma vika, jos sinulla on se ylivilkkaus tai muuta. Ja ne voivat myöskin edesauttaa tavallaan sitä syrjäytymistä.

NH - Onko se niin, että koulupolulta voi helposti pudota ilman hoitoa tai...?

MN - Se voi helposti käydäkin noin. Tämä onkin nyt isompi keskustelun paikka, miksi emme ota koppia näistä nuorista, kun me huomaamme, että on selkeästi oppimisvaikeuksia. Tavallaan se koulupudokkuus voi olla yksi sellainen selkeä signaali siitä, että tämä nuori on nyt selkeästi syrjäytymässä. Ja sitten tavallaan ajatellaan, että tämä kiusaamisilmiö, josta puhutaan nyt tosi paljon julkisuudessa, se on tosi hyvä, mutta se kanssa vaikuttaa ihan järkyttävän paljon itsetuntoon, itseluottamukseen nuorella. Ja niitä jälkiä yleensä korjaillaan aikuisuuteen asti. Minua itseä on kiusattu koulussa, minä tiedän täsmälleen mitä se on. Sillä voi olla syvät ja pitkät jäljet sillä kiusaamisella.

NH - Joka on myöskin riski syrjäytymiskehitykselle tai...?

MN - Ehdottomasti! Tässä voi olla monta asiaa. Voivat olla ihan ne omat yksilölliset kehityskaaret, tällaiset asiat, joille et itse voi mitään, aivot eivät toimi samalla tavalla kuin jonkun muun keskivertonuoren

ja sitten se sosiaalinen ympäristö, joka on. Siinä voi olla niin sanotusti huonoja vaikutuksia, haetaan ehkä jopa jengeistä sitä yhteenkuuluvuutta, mikä ei nyt ole millään tavalla hyvä asia. Ja minä toivon, että jokaisella nuorella olisi niitä samanikäisiä kavereita myöskin. Ajatellaan, että 15-vuotias nuori on yli kaksikymppisten seurassa, niin joo ok, mutta siinä voi olla tietyt riskinsä.

NH - Siinä voi tulla vallankäytön vääristymää...?

MN - Sellaista voi tulla myös, mutta jotenkin minä ajattelen, että nuoren olisi hyvä kasvaa samaan tahtiin samanikäisten kanssa tietyssä määrin, ja siinä koululla on älyttömän iso paikka kasvuympäristönä. Sitten voidaan tietysti miettiä mikä merkitys tällä sosiaalisella medialla on nykypäivänä myöskin. Se nuoruus, joka on ollut itsellä -90-luvulla, niin jos minä mietin, että silloin olisi ollut Tiktok, niin voi herrajumala!

NH - Mitä sinä ajattelet, olisiko se auttanut vai...?

MN - En minä oikein tiedä. Varmaan se olisi ollut erilainen se nuoruus silloin ja varmaan Tiktok olisi myöskin ollut erilainen, mutta minä tarkoitan sillä sitä, että ne paineet ovat nykyään niin toisenlaisia, niin isoja nuorilla. Tiedetään paljon enemmän, nuoret ovat älyttömän fiksuja, mutta kaikki ne ulkonäköpaineet ja tällaiset, niin se on tosi paljon, mitä nuoret joutuvat kantaman harteillaan.

NH - Ja mistä pitäisi selvittää.

MN - Niin, ja olenko minä tarpeeksi hyvä, tarpeeksi nätti, pitävätkö muut minua tyhmänä, ne kaikki voivat olla sellaisia musertavia iskuja sinun itsetunnollesi, että enkö minä pärjääkään ja minulle nauretaan.

NH - Monta eri syytä sanoit, mutta mitä sinä ajattelet taloudellisesta eriarvoisuudesta tai näin? Nyt puhutaan lapsiperheköyhyydestä. Mikä asema sillä on, jos ajatellaan syrjäytymistä? Ratkaiseeko raha tai onko sillä mitään merkitystä tai...?

MN - Voi sillä olla siinä mielessä vaikutusta, että jos se raha on väline, jolla päästään vaikka niihin harrastuksiin. Ja sinä kuulet, että muut luokkalaiset ovat käyneet kesällä Espanjassa ja sitten he aloittavat taas tuon jääkiekkoharrastuksen syksyllä, ja sitten omalla perheellä ei ole varaa oikein mihinkään ja sinä et voi oikein osallistua mihinkään tällaisiin harrastuksiin, siinä on yksi asia, jolla sinä voit kokea sitä huonommuuden tunnetta. Toinen on sitten se, kaikki vaatteet ym., ettei ole varaa samaan mitä muilla. Kyllä sellainen (rahattomuus) voi vaikuttaa. Taas puhun tästä itsetunnosta, silläkin voi olla iso vaikutus siihen, että on sellainen olo, että on huonompi kuin muut, koska vanhemmat ovat pienipalkkaisissa töissä tai mahdollisesti työttömiä. Mutta tämä on nyt vähän halki poikki ja pinoon, jos nyt ajatellaan. Ei se nyt ole ihan näin yksinkertaista, mutta on sillä kyllä vaikutusta. Ja että se, miten sinä pääset elämässä eteenpäin koulun jälkeen, minkälainen työura sinua odottaa ja näin poispäin. Kyllä se raha tuo myös mahdollisuuksia elämässä.

NH - Milloin vanhempana pitäisi huolestua omasta nuoresta? Mikä on vielä normaalia? Sinä sanoitkin, että se mieliala voi muuttua ärtyneeksi tai kaverisuhteet jäädä pois.

MN - Nuo ovat tärkeitä asioita. Jos se käytös muuttuu tosi paljon eikä sitä voi enää ajatella tällaisen teinimeiningin sisälle, että se nyt on teiniä, se nyt haluaa olla rauhassa, mutta jos liikaa salaillaan sitä mitä tehdään tai ei ylipäättäen, sanoisin, että se puhumattomuuden pitäisi olla sellainen hälytysmerkki, ei haluta puhua mitään mitä itselle kuuluu. Ja kaverit voivat muuttua tai niitä ei oikein olekaan. Ehkä voi olla myös päihteiden käyttö. Nuoruuteen kuuluu kokeilu, totta kai, mutta jos mennään ihan rankkoihin aineisiin, ne voivat olla myös sellaisia signaaleja.

NH - Ja sitten koulu- tai tällaiset työt voi jäädä tai niihin pyrkimiset tai näin.

MN - Joo, kyllä.

NH - Minä kysyn vielä, tämä voi olla tosi tyhmä kysymys, että mitä kaikkea sille nuorelle voi syrjäytymisestä sitten seurata? Miksi se on sellainen asia, että meidän kaikkien pitäisi torjua tai...?

MN - Sillä on ihan valtavan suuri merkitys siihen, miten nuori pärjää ensinnäkin jatkossa koulumaailmassa, opinnoissa, onko hänellä itseluottamusta, uskooko hän itseensä, että voiko hän pärjätä, minkälaista työtä hän saa ja jos nyt puhutaan nuoresta, joka tulevaisuudessa on työkyvytön, sairaseläkkeellä alle nelikymppisenä, näitäkin ihmisiä meillä on Suomessa tosi paljon, niin se on myöskin yhteiskunnallisesti iso lasku, että nuoresta tulee osaton aika lailla heti. Se on taloudellisesti, yhteiskunnallisesti, mutta henkisesti ihan tämän yhden nuoren elämän kannalta ihan järkyttävän iso hintalappu, että nuori joutuu tavallaan ihan osattomaksi elämästä, sillä lailla, että sinä olet syrjäytynyt ja sinua mahdollisesti alettu kiusaamaan, ja sitä kautta sitten ei enää ole uskoa tulevaisuuteen, että sinulla ei tavallaan ole enää mitään unelmia, sinä vain haluat olla yksin ja näin...

NH - Eli sellainen henkilökohtainen kärsimys, iso juttu, mutta että me myöskin tarvitsemme tässä yhteiskunnassa toisiamme?

MN - Kyllä. Se, että nuoret ovat mielestäni tänä päivänä todella fiksuja, ja minä huomaan sen aina heti, kun meille tulee aina välillä opiskelijoita, mutta että kaikki eivät pääse siihen kohtaan koskaan, että edes pystyvät opiskelemaan koskaan. Voi olla kyse ihan toisenlaisista prosesseista, että tarvitaan lastensuojelua ym., mikä on ihan mahtavaa, että meillä Suomessa on sellaista (lastensuojelu).

NH - Eli onko vaikka lastensuojelu yksi, kun minä juuri mietin, että miten vanhempana voi auttaa tai millaista apua se syrjässä oleva nuori ja joka on ehkä vaarassa jäädä kokonaan syrjään, niin millaista apua se nuori voi tarvita? Tai miten se oma vanhempi voi auttaa?

MN - Ensimmäiseksi varmaan kuuntelemalla, että kuuntelee nuorta ja vähän yrittää ymmärtää sitä ajatusmaailmaa, siitä lähtee. Ja sitten on tietysti näitä Varhan palveluja ym., lastensuojelua. Nykyäänhän on netissä paljon tällaisia apua tarjoavia tahoja, Sekaisin Chat, sitten on Kriisipuhelin, joka on aina auki, sinne voi soittaa vaikka keskellä yötä, ja sitten meillä tällaisia erilaisia mielenterveys- ja päihdetiimejä eri kunnissa, ja seurakunnathan tekevät myöskin tosi hyvää työtä nuorten syrjäytymistä vastaan, ja kouluissa, sanoisin koulupsykologit ja kuraattorit ym. (voivat auttaa). Näitä tahoja on tosi paljon, mutta se vaatisi ensin sitä puuttumista, tavallaan sitä tunnustamista, että nyt tarvitaan apua tähän, että ei pärjätä yksin. Pitäisi tavallaan siihen havahtua. Minä mietin ammattilaisena joskus, että voi olla sellainen avuton olo, että okei, kuunnellaan tätä murkkaa ja jutellaan tosi paljon ja kaikesta, mutta sitten jos ajatellaan, että jos kotona ei hyväksytä sitä asiaa, että tällä nuorella on masennusta tai muuta, niin sitten on vähän kädetön olo. Jossain kohtaa kuitenkin näiden vanhempien pitäisi ottaa vastuu alaikäisistä lapsistaan.

NH - Eli toisaalta sellaiset mielenterveydenhäiriöt hoitamattomina, nekin voivat altistaa sille syrjäytymiselle?

MN - Ehdottomasti! Masennus on varmaan tietysti nyt selkein, kun aiemmin puhuin nepsyhaasteita, mutta mehän puhumme aika usein masentuneista nuorista tai sitten hyvinkin oireilevista nuorista, jotka ovat aggressiivisia tai ryöstelevät tai jotain muuta.

NH - Sanoit, että ensin tietenkin vanhempi ja sitten meillä on Turussa Varha ja joka kunnassa koulupsykologit, ja niiden hyvinvointialueiden hoivaverkostot, mutta jos on kerran joutunut syrjään, on syrjäytynyt, niin pääseekö sieltä enää takaisia?

MN - Pääsee! Aina on minun mielestäni toivoa, ettei kannata ajatella, että mitään ei ole enää tehtävissä. Se vaan voi kestää vähän pidempään kuin on ajatellut, mutta aina on toivoa. Se vaan vaatii meiltä

aikuisilta, ammattilaisilta tai sitten ei-ammattilaisilta aikaa kuunnella, mennä yhdessä sitä tilannetta läpi. Mutta se ei aina tapahdu sormia napsauttamalla, se voi vaatia vähän sitten sitä työtä, herättelyä, että nuori itse sitten kanssa tunnustaisi sen, että minä tarvitsen apua tässä. Mutta kyllä koululla on iso merkitys siinä (huomata nuoren tilanne). On puhuttu, että opettajat ovat tosi kuormittuneita nykypäivänä, että niin paljon, niin moneen asiaan pitää puuttua, mutta se on tavallaan ammattilaisten velvollisuus myöskin sitten puuttua tällaisiin tilanteisiin, kun on huoli, että lapsi tai nuori ei voi hyvin. Se on meidän velvollisuus.

NH - Että vaikka kiire on, siltä ei voi oikeastaan ummistaa silmiä?

MN - Ei. Voin sanoa esimerkin, että jos minulla on vaikka tuolla töissä kiireellinen sähköposti lähettää tai valmistella jotain juttua, niin jos sinne tulee joku nuori, murkku minun oven taakseni vähän hengaamaan ja haluaisi jutella minun kanssani, minä droppaan kaiken. Sitten minä unohdan ne (muut asiat), ne ovat sitten toissijaisia juttuja. Jos se tarkoittaa sitä, että joku toinen ammattilainen joutuu odottamaan minun vastaustani pidempään, kuin sitten se, että minä kuuntelen sitä nuorta, ei minulla ole kahta kysymystä siitä kumman minä valitsen.

NH - Ennen tätä tapaamista puhuttiin vähän tästä aiheesta, niin puhuit siitä monisukupolvisuuden näkökulmasta ja sen tärkeydestä. Kerroit, että joskus se näkyy sukupolvesta toiseen se syrjäytymisen kierre. Haluatko sinä puhua siitä vielä?

MN - Siinä mielessä, että joskus sen lapsen tulevaisuutta voi tietyllä tapaa vähän ennakoida perheolosuhteiden mukaan, valitettavasti. Siinä nuorella on isompi työ murtautua siitä ulos sellaisesta kierteestä. Jos ajatellaan, että vanhemmilla on päihteiden kanssa ongelmia tai jotain muuta, niin sillä nuorella on aika kovempi paikka siinä kaikessa paineessa ja sellaisessa kasvatuksessa päästä sellaiseen tasapainoiseen nuoruuteen ja aikuisuuteen. Kyllä se on rankempaa ehdottomasti, mutta se ei ole mitenkään mahdotonta. Mutta minä en haluaisi olla mikään fatalisti siinä mielessä, että jos sinulla on alkoholistivanhemmat, niin sinusta tulee myöskin samanlainen. Mutta fakta on se, että helposti tavallaan ne olosuhteet kertautuvat sukupolvelta toiselle ellei niihin puututa.

NH - Se puuttuminen on se oleellinen juttu?

MN - Niin, se puuttuminen on oleellinen. Ja aina vanhemmat eivät itse pysty tekemään sitä, jos ne itse ovat myöskin avun tarpeessa. Silloin se vaatii meiltä ammattilaisilta ja koululta ihan sellaista rehellistä väliin tuloa.

NH - Just ettei ummisteta silmiä vaan tartutaan ja pysähdytään?

MN - Kyllä.

NH - Että kysytään miten sinulla menee tai...

MN - Tavallaan tässä on kyse aika yksinkertaisista asioista, me vaan puhuisimme ja kuuntelisimme. Sillä lailla haluaisin lohduttaa kaikkia ihmisiä, että meidän ei tarvitse etukäteen tietää kaikkia vastauksia tai mistä voi hakea apua, mutta jos nuori kokee, että toinen ihminen, aikuinen kuuntelee, niin se on jo tosi paljon ja sitten voi mennä siitä sitten tavallaan eteenpäin, ja rauhassa miettiä, että nyt heitit pahan asian, tuota täytyy nyt vähän pohtia ja annas kun minä mietin, minä palaan tuohon kysymykseen uudestaan.

NH - Uskallusta pysähtyä, vaikka itse ei olisikaan varma onko kaikkiin vastauksia?

MN - Kukaan ei ole valmis ja kaikki ovat jossain mielessä tietämättömiä. En minäkään tiedä kaikkea, ei minullakaan ole vastauksia kaikkiin juttuihin, mutta pitää olla sellaista uskallusta pysähtyä.

NH - Minulla oli tässä sellainen kysymys, että Miikan terveiset päättäjille tai kuinka tätä yhteiskuntaa pitäisi kehittää niin, että kaikki pysyisivät mukana? Tuohan oli jo se mitä kaikki voivat yksilötasolla tehdä, huolehtii niistä, joihin törmää ja kysyy mitä kuuluu, mutta...

MN - Minun mielestäni yhteiskunnan mittari on vähän, sivistyksen mittari on vähän se, miten me pidämme huolta heikommassa asemassa olevista ihmisistä ja tällä hetkellä ei kauhean hyvää arvosanaa tule. Me feilaamme tällä hetkellä aika lailla. Meillä on hyvä palvelujärjestelmä ja meillä on julkista puolta ja meillä on järjestötoimijoita, jotka ovat, itse tulen järjestömaailmasta, minä tiedän, että me olemme notkeita ja pystymme mukautumaan, mutta nyt minun mielestäni ei ole se aika, että karsitaan nuorten tukemisesta, lasten ja perheiden tukemisesta. Se lasku tulee olemaan paljon, paljon isompi, jos nyt ajatellaan sinänsä valtion lainaa tai tällaisia asioita. Minä itse haluaisin olla ylpeä omasta maastani, joka pitää kaikista heikommassa asemassa olevista huolta. Minun mielestäni se on sellainen sivistyksen mittari, ja minä toivon, että se on jatkossakin.

NH - Kyllä, tuohon voi yhtyä kyllä myös haastattelija. Haluaisitko sinä sanoa vielä jotain muutakin?

MN - Minä toivon, että nuoria ei syyllistettäisi liikaa. Jos me näemme uutisissa, että joku jengi jossain on ryöstellyt tai pahoinpidellyt, se ei tarkoita, että kaikki nuoret tekevät sitä samaa. Tuntuu, että sellaista mentaliteettia alkaa olla vähän liikaa, että nyt pelotellaan, herrajumala, ne nuoret tulevat tänne ja vievät kaikki meidän arvoesineemme. Asia ei ole niin, mutta ne hyvinvointierot nuorten keskuudessa alkavat vain olemaan liian suuret. Se on pieni, pieni marginaali, joka tekee tällaista, niin se alkaa olla aika äänekkäs ja minä pelkään, että se pieni marginaali suurenee siitä. Mutta ei syyllistetä nuoria. On paljon asioita, joihin nuori ei itse pysty vaikuttamaan. Että mistä taustasta ponnistetaan, niin ne eivät aina ole helppoja juttuja.

NH - Ei syyllistetä vaan autetaan niitä, jotka tarvitsevat tukea eikä jätetä yksin.

MN - Kyllä.

NH - Kiitos, Miika, ihan hurjasti, kun tulit juttelemaan ja jakamaan tietoa!

MN - Eipä mitään.

NH - Kiitos äänittäjä **Simo Ahtee** ja erityisesti kiitos sinulle rakas kuulija, kun olit seurassamme! Ensi kertaan!